

Механизъм за приобщаване и подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ) в институциите в системата на предучилищното и училищното образование

Въведение

Настоящият документ е изготвен от работна група в Министерството на образованието и науката с участието на представители на Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО) – София-град. Той има за цел да очертае рамките на единен механизъм за приобщаване и подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ) в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.

Механизмът е насочен към осигуряване на ефективна подкрепа и адаптирани стратегии в образователната система, които да отговорят на специфичните нужди на тези деца и ученици и да подпомогнат тяхното успешно включване в образователния процес.

Синдромът на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ) е едно от най-често срещаните неврологични разстройства сред децата и юношите. То се характеризира с три основни прояви: нарушена концентрация, хиперактивност и импулсивност¹. Децата със СДВХ често имат затруднения да се съсредоточат върху задачите си, лесно се разсейват и показват импулсивни реакции, които затрудняват тяхното представяне в учебния процес и социалната им интеграция. Според Шапкова² СДВХ не е просто сбор на хиперактивност, импулсивност и проблеми с вниманието, а засяга четири аспекта на детското развитие:

- ✓ **когнитивен аспект** – дефицит на вниманието, дезорганизираност, импулсивност, лошо планиране на времето;
- ✓ **емоционален аспект** – нетърпение, нисък праг на търпимост към фрустрация и емоционална нестабилност;

¹ DuPaul, G J., & Eckert, T L. (1998, January 1). ACADEMIC INTERVENTIONS FOR STUDENTS WITH ATTENTION-DEFICIT/HYPERACTIVITY DISORDER: A REVIEW OF THE LITERATURE. Taylor & Francis, 14(1), 59-82. <https://doi.org/10.1080/1057356980140104>.

² Шапкова. П (2023). Концепции за разстройството с дефицит на вниманието и/или хиперактивност в исторически аспект. Етиология, честота, форми, симптоми и диагностика на разстройството с дефицит на вниманието и/или хиперактивност. Специална педагогика. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

- ✓ **социален аспект** – социална изолация, лоша социална преценка;
- ✓ **двигателен аспект** – хиперактивност, прекомерна възбуда, трудности с моторната координация.

В образованието тези симптоми могат да доведат до затруднения при изпълнение на задачи, спазване на инструкции и участие в групови дейности, което прави подкрепата от страна на учителите и другите педагогически специалисти особено важна.

Приобщаващото образование е основна политика в системата на предучилищното и училищното образование, определена в Закона за предучилищното и училищното образование и в Наредбата за приобщаващото образование. В основата на тази политика е убеждението, че всяко дете, независимо от своите специални образователни потребности, има право на равен достъп до качествено образование в общообразователни училища. За учениците със СДВХ приобщаващата среда е ключова за тяхното академично, социално и емоционално развитие. Приобщаващото образование насърчава интеграцията на деца със специфични нужди в общите класове, като същевременно осигурява индивидуализирана подкрепа и адаптации, необходими за техния успех.

Съгласно Наредбата за приобщаващото образование училищата са задължени да създават условия за осигуряване на допълнителна подкрепа на ученици със специални образователни потребности, като например индивидуални учебни планове, подкрепа от ресурсни учители и съвместна работа със специалисти – психолози, логопеди и др. Тази подкрепа е от изключително значение за децата със СДВХ, тъй като тяхното включване в учебния процес често изисква модификации в методите на преподаване и в поведението на учителите³.

Механизмът за приобщаване и подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ) в институциите в системата на предучилищното и училищното образование има за цел да отговори на индивидуалните нужди на децата и учениците със СДВХ, като осигури персонализирани стратегии за подкрепа, които да стимулират тяхното личностно развитие и постиженията им в учебния процес.

3 Pasha, S., Ijaz, M., & Qadri, M Y. (2021, March 20). Awareness of Mainstream Primary School Teachers on the ADHD Symptoms in Punjab. , 4(1), 11-22. <https://doi.org/10.47067/real.v4i1.106>.

4 Stormont, M. (2008, May 1). Increase Academic Success for Children With ADHD Using Sticky Notes and Highlighters. SAGE Publishing, 43(5), 305-308. <https://doi.org/10.1177/1053451207311768>.

Основната задача на този механизъм е да предложи структурирани интервенции, които да подобрят вниманието, самоконтрола и организационните умения на децата със СДВХ, както и да подпомогне тяхното социално включване в класната стая⁵. Чрез предоставяне на подходящи адаптации, например визуални помощни средства, индивидуални консултации и групова работа, механизмът цели да подкрепи развитието на уменията, които са критични за децата със СДВХ, като в същото време допринесе за изграждането на благоприятна и подкрепяща образователна среда.

Ефективната комуникация между учители, родители и други педагогически специалисти е от съществено значение за прилагането на този механизъм, чрез създаване на комплексен план, който адресира както учебните, така и социално-емоционалните потребности на децата и учениците.

Настоящият документ е основата за разработване на цялостни политики и програми на детските градини и училищата, свързани с обучението и подкрепата за личностно развитие на децата и учениците със СДВХ.

1. Идентифициране и функционална оценка

Идентифицирането на индивидуалните потребности на децата и учениците със СДВХ е от ключово значение за успешното им включване в образователната среда. Важно е да се разбере, че нуждите на всяко дете със СДВХ са уникални и зависят от различни фактори, като степента на дефицит на внимание и хиперактивност, социалната среда и наличието на други съпътстващи затруднения. Съгласно Наредбата за приобщаващото образование (чл. 78) оценката на индивидуалните потребности е функционална и се основава на взаимодействието между здравословното състояние на детето и факторите на средата. В този процес се отчита не само медицинската диагноза, но и начинът, по който детето функционира в социалния контекст в съответствие с Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (ICF-CY) на Световната здравна организация.

⁵ Nurfadhillah, S., Nurfaizah, S., Nurlayali, H., & Andini, P. (2022, November 7). Peran Guru dan Orang Tua pada Anak Berdiagnosa ADHD di Sekolah Dasar Negeri Gondrong 4. , 2(6), 689-701. <https://doi.org/10.58578/alsys.v2i6.637>.

1.1. Инструменти за оценка

Процесът на оценка на индивидуалните потребности включва използването на различни инструменти и методи, които осигуряват цялостен поглед върху развитието и функционирането на детето:

- ✓ **Психологически тестове** – оценяват вниманието, концентрацията и когнитивните способности на детето.
- ✓ **Педагогически наблюдения** – учителите наблюдават поведението на ученика в класната стая, способността му да изпълнява задачи, както и социалните му взаимодействия с връстниците.
- ✓ **Интервюта с родители и учители** – дават по-задълбочена информация за поведението на детето в различни ситуации и среда, както и за ефектите на различни стратегии за управление на СДВХ.

Функционалната оценка е процес, който включва както оценка на физическото и психическото състояние на детето, така и анализ на влиянието на средата върху неговото функциониране. В тази връзка Картата за функционална оценка⁶, базирана на Международната класификация за функционирането на човека, уврежданията и здравето на децата (ICF-CY), предоставя систематизиран подход за оценка на индивидуалните потребности. Тя се използва за събиране на данни относно функционирането на детето в различни области като учене, социални взаимодействия и участие в ежедневни дейности.

На основата на данните от функционалната оценка се разработва план за подкрепа, който е насочен към личностното и академичното развитие на детето. Този план включва:

- определяне на краткосрочни и дългосрочни цели за развитие;
- конкретни стратегии и интервенции за преодоляване на затрудненията (например адаптация на учебното съдържание, поведенчески интервенции и използване на помощни средства);
- определяне на отговорностите на всички участници в процеса на подкрепа – учители, други педагогически специалисти и родители;
- периодичен мониторинг на напредъка на детето и актуализиране на плана според нуждите му.

⁶ Дамянов, К., Замфиров, М., Бакрачева, М. и съавт. (2023). Карта за функционална оценка на индивидуалните потребности на децата и учениците със специални образователни потребности и хронични заболявания във връзка с Международната класификация за функционирането на човека, уврежданията и здравето на децата и насоки за прилагането на картата. Министерство на образованието и науката.

2. Основни аспекти на допълнителната подкрепа за личностно развитие

Подкрепата за личностно развитие на учениците със синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ) трябва да бъде съобразена с интензивността на потребностите на детето. Според Дамянов⁷ интензивността на допълнителната подкрепа може да бъде диференцирана в три основни категории: ниска, средна и висока (вж. таблицата). Децата със СДВХ обикновено попадат в категорията на деца със средна интензивност на подкрепа, но в зависимост от специфичните нужди на детето и степента на поведенчески затруднения те могат да изискват и висока интензивност на подкрепа.

2.1. Ниска интензивност на подкрепа. Подходяща за деца и ученици, които имат нужда от минимални адаптации в учебната среда. За деца и ученици със СДВХ това може да включва малки промени в организацията на учебния процес като използването на визуални помощни средства (лепящи бележки, графици) или адаптиране на учебни материали за поддържане на концентрацията.

2.2. Средна интензивност на подкрепа. Включва по-интензивни интервенции и постоянен мониторинг на поведението и академичния напредък. За деца и ученици със СДВХ е подходящо да се прилагат стратегии като използване на дигитални инструменти за обучение, поведенчески програми за управление на вниманието и самоконтрола, както и почеста подкрепа от страна на ресурсни учители и/или психолози.

2.3. Висока интензивност на подкрепа. Предназначена е за ученици с комплексни потребности, които се нуждаят от значителна намеса и персонализирана подкрепа. В случаи на комплексни прояви на СДВХ, децата и учениците може да бъдат включени в специализирани програми за интензивна допълнителна подкрепа, които съдържат индивидуално обучение, терапевтична работа и структурирани интервенции.

⁷ Дамянов, К. (2024). Ръководство за функциониране и управление на пространства за интензивна допълнителна подкрепа. Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – София-град.

Таблица

Категория интензивност на подкрепата	Описание на нуждите	Интервенции и стратегии	Честота на подкрепата
Ниска	Деца и ученици със СДВХ, които имат леки затруднения с концентрацията и организацията, но са способни да изпълняват задачи с минимална помощ.	Използване на визуални помощни средства (лепящи бележки, графици), структуриране на учебния процес.	Ниска честота на намеса, основно с автономно участие на детето и ученика.
Средна	Деца и ученици със СДВХ, които изискват редовна подкрепа и наблюдение за управление на вниманието и поведението, включително помощ от ресурсни учители и други специалисти.	Използване на поведенчески програми, дигитални инструменти за подобряване на концентрацията, редовна подкрепа от психолози и ресурсни учители.	Редовни интервенции и мониторинг със седмична или месечна оценка.
Висока	Деца и ученици с комплексни прояви на СДВХ, които се нуждаят от постоянен контрол, индивидуално обучение и интензивна терапия.	Индивидуално обучение, интензивна терапевтична работа, структурирани и контролирани интервенции с чести оценки.	Интензивна подкрепа с постоянен контрол и ежедневна намеса.

Според Наредбата за приобщаващото образование (чл. 82) интензивността на подкрепата може да бъде краткосрочна (с продължителност минимум една учебна година) или дългосрочна (обхващаща повече от един етап от степента на образование). За децата и учениците със СДВХ често се налага дългосрочна подкрепа, която продължава през целия образователен процес, като се адаптира според възрастта и развитието на детето.

Децата и учениците със СДВХ се сблъскват с различни предизвикателства в учебната среда, които изискват специфичен подход и подкрепа. Ефективната подкрепа за тези деца и ученици трябва да бъде многопластова и динамична, като се съобразява с индивидуалните им нужди в три ключови области: *академична, поведенческа и социално-емоционална*. Всеки аспект от подкрепата трябва да бъде съобразен с уникалните трудности, които изпитват децата и учениците със СДВХ, и да осигурява персонализирани стратегии, които подпомагат тяхното успешно приобщаване в учебната среда. (фигура по-долу).

2.4. Академична подкрепа

2.4.1. за деца и учениците със СДВХ е важно учебните задачи да бъдат структурирани на малки, управляеми части, което намалява вероятността от разсейване и улеснява концентрирането върху поставената задача. Трябва да се осигури по-голяма гъвкавост в сроковете за изпълнение и да се използват различни методи за оценка на знанията.

2.4.2. визуалните стратегии, като лепящи бележки, маркери и графици, могат да помогнат на учениците със СДВХ да поддържат организираност и последователност в изпълнението на задачите;

2.4.3 дигиталните технологии, като интерактивни програми и игри, могат да бъдат използвани за ангажиране на вниманието и мотивация на децата и учениците със СДВХ.

2.5. Поведенческа подкрепа

2.5.1. децата и учениците със СДВХ често се нуждаят от ясно формулирани правила и насоки, които да се напомнят редовно. Поддържането на структурирана среда помага за намаляване на хаоса и улеснява адаптацията;

2.5.2. за насърчаване на позитивното поведение е ефективно да се използват системи за награди, които мотивират децата и учениците да спазват правилата и да изпълняват задачите си;

2.5.3. индивидуалните програми за самоконтрол и техники за управление на стреса могат да бъдат много полезни за децата и ученици със СДВХ, за да намалят хиперактивността и импулсивността.

2.6. Социално-емоционална подкрепа

2.6.1. поддържането на подкрепяща среда, в която децата и учениците със СДВХ се чувстват приети и разбирани, е критично за техния успех. Педагогическите специалисти и непедagogическия персонал трябва да насърчават социалното включване на тези деца и ученици;

2.6.2. програми, които включват дейности за развитие на социални умения, като работа в екип и разрешаване на конфликти, могат да помогнат на учениците със СДВХ да развият способността да се справят със социални предизвикателства;

2.6.3. при необходимост може да се осигури психологическа подкрепа чрез индивидуални консултации или групова терапия, за да се справят с тревожността, фрустрацията и други емоционални предизвикателства.

Подкрепата, предоставена на децата и учениците със СДВХ, трябва да бъде гъвкава и динамична, като се адаптира спрямо техните нужди и развитие в рамките на образователната среда.

4. Роля на участващите страни

4.1. Педагогически специалисти

Педагогическите специалисти и най-вече учителите играят водеща роля в обучението и подкрепата на децата и учениците със СДВХ. Те трябва да създават благоприятна учебна среда и да адаптират своите методи на преподаване в съответствие с индивидуалните нужди на децата и учениците. Подготовката на педагогическите специалисти е ключова за качеството на обучение и подкрепа в приобщаващото образование.

Учителите трябва да адаптират учебния процес, използвайки визуални средства, като графици и табла, които помагат на децата да се съсредоточават и организират задачите си. Задачите могат да бъдат разделени на по-малки стъпки, което улеснява изпълнението им.

За да подпомогнат успешно децата със СДВХ, учителите трябва да преминават специализирани обучения, свързани с управлението на поведението и работа с деца със специални образователни потребности. Според чл. 83 от Наредбата за приобщаващото образование, учителите участват в екипа за подкрепа и имат активна роля в изготвянето на плана за подкрепа на детето или ученика.

Специалисти като психолози, логопеди, ресурсни учители осигуряват критична подкрепа чрез оценка и интервенции, насочени към специфичните нужди на децата и учениците със СДВХ.

Психолозите и ресурсните учители извършват индивидуални оценки и проследяват развитието на учениците. Те проследяват напредъка на децата, адаптират програмите за подкрепа и предоставят обратна връзка на учителите и родителите.

Специалистите разработват и прилагат интервенции като предоставят насоки и консултации за управление на поведението и емоциите на децата със СДВХ. Те също така предоставят консултации на родителите за това как най-добре да подпомогнат детето си у дома.

4.2. Родители

Родителите играят решаваща роля в подкрепата на своите деца като работят в тясно сътрудничество с педагогическите специалисти.

Родителите трябва да бъдат активни участници в екипа за подкрепа и да участват в планирането и изпълнението на интервенциите. Съгласно чл. 83 от Наредбата те трябва да съдействат за успешното прилагане на плана за подкрепа на детето или ученика.

Родителите трябва да информират учителите за поведението на детето у дома и да съдействат за прилагането на стратегии, които ще подпомогнат неговото развитие както вкъщи, така и в училищна среда.

8 Трошева-Асенова. А, Цветкова-Арсова. М (2023). Институционални и професионални фактори, влияещи на приобщаващото образование. Готовност на доучилищните и училищните институции за приобщаващото образование. Приобщаващо образование. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

4.3. Институции

4.3.1. Министерство на образованието и науката:

4.3.1.1. осигурява проучване на необходимостта от повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти в областта на обучението и подкрепата на деца и ученици със СДВХ в образователните институции;

4.3.1.2. осигурява възможности за обучения на учители и други педагогически специалисти чрез включване на тематични области, свързани с обучението и подкрепата на деца и ученици със СДВХ, в Националната програма за квалификация, посредством проекти по оперативни програми и други;

4.3.1.3. осигурява условия за предоставяне на подкрепа от специалисти – ресурсни учители, психолози, логопеди и др., на деца и ученици със СДВХ.

4.3.2. Регионални центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО):

4.3.2.1. осъществяват координация между детските градини, училищата и другите институции, които работят с деца и ученици със специални образователни потребности, вкл. със СДВХ;

4.3.2.2. оказват методическа подкрепа на детските градини и училищата при предоставяне на допълнителната подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, в т.ч. със СДВХ;

4.3.2.3. формират мобилни групи от специалисти, които извършват оценка на индивидуалните потребности на децата и учениците на място в детските градини или училищата (чл. 135 от Наредбата за приобщаващото образование), като наблюдават децата и учениците, вкл. със СДВХ, в естествената им среда и събеседват с родителите, за да предложат конкретни мерки за подкрепа;

4.3.2.4. извършват повторна оценка на индивидуалните потребности на детето или ученика в случай на несъгласие от страна на родителя с оценката, извършена от екипа за подкрепа за личностно развитие в детската градина или училището, и подадено от него заявление за повторна оценка до регионалния център в срок от 14 дни след извършване на първоначалната оценка (чл. 79, ал. 1 от Наредбата за приобщаващото образование);

4.3.2.5. въз основа на оценката на индивидуалните потребности директорът на регионалния център взема решение дали да одобри или да не одобри допълнителната подкрепа за детето или ученика.

4.3.3. Агенция за социално подпомагане чрез дирекции „Социално подпомагане“:

4.3.3.1. включват се в случаите, когато родителите отказват предложената подкрепа или не съдействат за прилагането на мерките в интерес на детето. Съгласно чл. 79, ал. 2 от Наредбата за приобщаващото образование, ако родителите не се съгласят с предложената допълнителна подкрепа, директорът на училището или детската градина трябва да уведоми дирекцията „Социално подпомагане“. Дирекцията има за задача да предприеме действия в рамките на 10 дни, като информира училището за мерките, които са били предприети;

4.3.3.2. в съответствие с Алгоритъма за взаимодействие между институциите в системата на предучилищното и училищното образование и дирекциите „Социално подпомагане“ по отношение осигуряването на подкрепата за личностно развитие на децата и учениците, приет съвместно от министъра на образованието и науката и министъра на труда и социалната политика, осигуряват най-добрия интерес на детето като играят активна роля в разрешаването на конфликти и проблеми, възникващи при липса на съгласие от страна на родителите.

4.3.3.3. предприемат действия за издаване на задължителни предписания към родителите съгласно разпоредбите на Закона за закрила на детето при подаден сигнал от страна на детската градина или училището.

4.3.4. Детски градини и училища:

4.3.4.1. осигуряват ежегодно обучение на педагогическите специалисти по теми, свързани с обучението и подкрепата на деца и ученици със СДВХ;

4.3.4.2. осигуряват обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в институцията, а при липса на такива се обръщат към външни за институцията специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз;

4.3.4.3. осигуряват на педагогическите специалисти информация, материали по темата за обучение и подкрепа на деца и ученици със СДВХ в детската градина и училището, информация за наличните ресурси в общността и други.

5. Процедури за прилагане на допълнителната подкрепа за личностно развитие

5.1. Разработване на план за подкрепа

Съгласно Наредбата за приобщаващото образование всяко дете със специални образователни потребности, включително дете със СДВХ, трябва да получи допълнителна подкрепа в съответствие с разработен от екипа за подкрепа за личностно развитие в детската градина или училището план за подкрепа. Процесът започва с функционална оценка на индивидуалните потребности на детето и ученика, извършена от екипа за подкрепа за

личностно развитие. На основата на тази оценка се създава план за подкрепа, който съдържа стратегии и мерки за подобряване на академичните, социалните и емоционалните умения на ученика.

Планът за подкрепа включва както краткосрочни, така и дългосрочни цели за личностното и академичното развитие на ученика. Краткосрочните цели са насочени към преодоляване на непосредствени затруднения, като подобряване на концентрацията и самоконтрола. Дългосрочните цели са насочени към цялостното развитие на детето и ученика, като се поставят на база потребностите му в различни области, за да се гарантира неговото успешното приобщаване в образователната среда.

5.2. Дефиниране на конкретни интервенции и стратегии

След идентифицирането на целите се дефинират конкретни интервенции и стратегии за тяхното постигане. Интервенциите могат да включват:

- адаптиране на учебни материали и методи;
- използване на визуални и технологични средства;
- програми за управление на поведението и вниманието;
- индивидуални или групови консултации със специалисти.

Според чл. 83 от Наредбата за приобщаващото образование ресурсните учители, психолозите и другите педагогически специалисти работят в екип с учителите и родителите, за да приложат тези интервенции, като същевременно подпомагат приобщаването на детето и ученика към учебния процес.

5.3. Редовен мониторинг и оценка на напредъка

Мониторингът на напредъка на ученика е ключов елемент от успешното прилагане на подкрепата. Съгласно чл. 136 от Наредбата за приобщаващото образование регионалните екипи за подкрепа извършват периодични оценки, за да наблюдават ефективността на приложените интервенции. Учителите и специалистите провеждат редовни срещи за обсъждане на напредъка на детето и ученика и адаптират плана за подкрепа според постигнатите резултати.

Оценката на резултатите е важна стъпка в процеса на подкрепа. Ако детето или ученикът показва прогрес, планът може да бъде коригиран, за да се адаптират целите и мерките според новите потребности. В случаи на липса на напредък екипът за подкрепа разглежда възможността за прилагане на нови стратегии или по-интензивни интервенции. Процесът на коригиране на плана е гъвкав и се базира на индивидуалния прогрес на детето или ученика, като същевременно включва родителите в обсъжданията на промените.

5.4. Включване на родителите и ученика в процеса на оценка

Родителите и учениците са активни участници в процеса на оценка и прилагане на подкрепата. Според чл. 83 от Наредбата за приобщаващото образование родителите трябва да са информирани за всички промени в плана за подкрепа и могат да предложат свои виждания за необходимите интервенции. Учениците също се включват в обсъжданията, когато е подходящо, като се насърчава тяхното участие в процеса на собственото им развитие и приобщаване в образователната среда.

Този холистичен подход към прилагането на плана за подкрепа осигурява динамична и гъвкава система за предоставяне на необходимата помощ на децата и учениците със СДВХ, която гарантира техния напредък и приобщаването им в образователната среда.

6. Методи за комуникация и сътрудничество

Ефективната комуникация и сътрудничество между учители, родители и други специалисти е от ключово значение за успешното прилагане на подкрепата за децата и ученици със СДВХ. Чрез установяване на ясни канали за обмен на информация и координация на действията, всички страни могат да работят заедно в полза на детето.

Първата стъпка в процеса на подкрепа е изграждането на стабилна и открита комуникация между учители, родители и специалисти – психолози, ресурсни учители, логопеди и др. Според чл. 83 от Наредбата за приобщаващото образование родителите се включват активно в екипа за подкрепа и участват във всички ключови решения, свързани с развитието на детето. Това изисква учителите и специалистите да поддържат открит диалог с родителите, като им предоставят ясна и навременна информация за напредъка и трудностите на детето.

Комуникацията трябва да бъде двупосочна, като родителите споделят важна информация за поведението на детето у дома, а специалистите дават насоки за прилагането на подкрепата в детската градина, училището и вкъщи. По този начин се изгражда системен съвместен подход, който обхваща всички аспекти от живота на детето.

6.1. Редовни срещи и консултации за обсъждане на напредъка и трудностите

Редовните срещи между всички участващи страни са важен елемент за проследяване на напредъка на децата и учениците със СДВХ. Такива срещи трябва да се организират поне веднъж на месец или според нуждите на детето, като се обсъждат:

- постигнатия напредък по поставените цели;
- трудностите, срещнати при изпълнението на плана за подкрепа;
- адаптирането на стратегиите и методите на работа според новите обстоятелства.

На тези срещи специалистите представят резултати от своите наблюдения и оценки, а родителите споделят промените в поведението на детето у дома. По този начин всички страни могат да предложат корекции и нови подходи за подобряване на учебния процес и на поведението на детето.

6.2. Документиране и споделяне на резултатите

Документирането на резултатите е основен метод за проследяване на ефективността на подкрепата. Всеки учител или специалист, който работи с детето, е отговорен да записва наблюденията и промените в поведението или в учебните постижения. Тези записи се споделят с останалите членове на екипа за подкрепа, както и с родителите, за да може информацията да бъде достъпна за всички.

Според чл. 83 от Наредбата за приобщаващото образование всички промени в плана за подкрепа трябва да бъдат документално отразени, като се записват постигнатите резултати и новите цели. Това гарантира, че целият екип е информиран за развитието на детето и може да направи необходимите корекции навреме.

Воденето на подробен отчет за напредъка на децата със СДВХ е от съществено значение за оценката на ефективността на плана за подкрепа. Учителите и специалистите документират както учебните постижения, така и промените в поведението на детето, като следят:

- способността на детето да се съсредоточава върху задачите;
- изпълнението на поставените цели в срок;
- умението на детето да се справя с емоционални и социални предизвикателства;
- взаимодействието му с връстниците и учителите.

Тези отчети позволяват на екипа за подкрепа да прави обективни оценки за напредъка и, ако е необходимо, да адаптира плана за подкрепа с нови интервенции или цели. Систематичното документиране също така улеснява взаимодействието между различните институции и гарантира прозрачност и проследимост на предоставената подкрепа.

6.3. Подкрепа при затруднения в комуникацията

В случаите, когато възникнат затруднения в комуникацията между учители, родители и специалисти, може да се поиска методическа подкрепа от съответния регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование. Този център може да изпълнява ролята на медиатор в процеса на комуникация, осигурявайки неутрална среда за обсъждане на проблемите и намиране на общи решения.

Регионалният център може да изготви препоръки към екипа за подкрепа за личностно развитие в детските градини или училищата. Тези препоръки могат да включват:

- специфични стратегии за подобряване на комуникацията между страните;
- допълнителни обучения или ресурси за учители и родители;
- препоръки за адаптиране на съществуващите интервенции или разработване на нови подходи, съобразени с индивидуалните нужди на детето.

Такава методическа подкрепа осигурява необходимата помощ и ресурси за преодоляване на комуникационните бариери, гарантирайки ефективно сътрудничество и успешно прилагане на плана за подкрепа.

Ефективната комуникация и редовният обмен на информация между учителите, родителите и специалистите е критичен фактор за успеха на плана за подкрепа на деца и ученици със СДВХ. Воденето на подробни отчети от редовните срещи, заедно с възможността за методическа подкрепа при затруднения в комуникацията, помагат за координацията на всички участващи страни и осигуряват динамичен подход към нуждите на детето, който може да бъде адаптиран според текущите резултати и наблюдения.

Подкрепата на децата и учениците със синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност изисква цялостен и съгласуван подход, който включва сътрудничество между учители, родители, други специалисти и институции. Този подход не само гарантира, че всички страни работят в хармония, но също така осигурява интегрирана подкрепа, насочена към нуждите на детето в образователен, социален и емоционален план. Чрез съвместни усилия и използването на индивидуализирани стратегии се постига среда, която насърчава личностното развитие и подобрява качеството на живот на децата и учениците със СДВХ.

Приложения: Информация за децата и учениците със СДВХ в полза на учители, специалисти и родители и схеми за реакция

Приложения:

Приложение № 1: Информация за децата и учениците със СДВХ в полза на учители, специалисти и родители

Кратко видео: Какво е да си със СДВХ? [What ADHD Feels Like - YouTube](#)

Дом

Децата със СДВХ често имат проблеми с разбирането и изпълняването на инструкции, както и с довършването на задачи от различен характер.

Проблеми у дома са честото чупене на чаши, изпускане на предмети, нараняване от удари от падане и др.

Училище

Децата със СДВХ често не могат да участват в групови дейности или просто да стоят на едно място в групата или в класната стая.

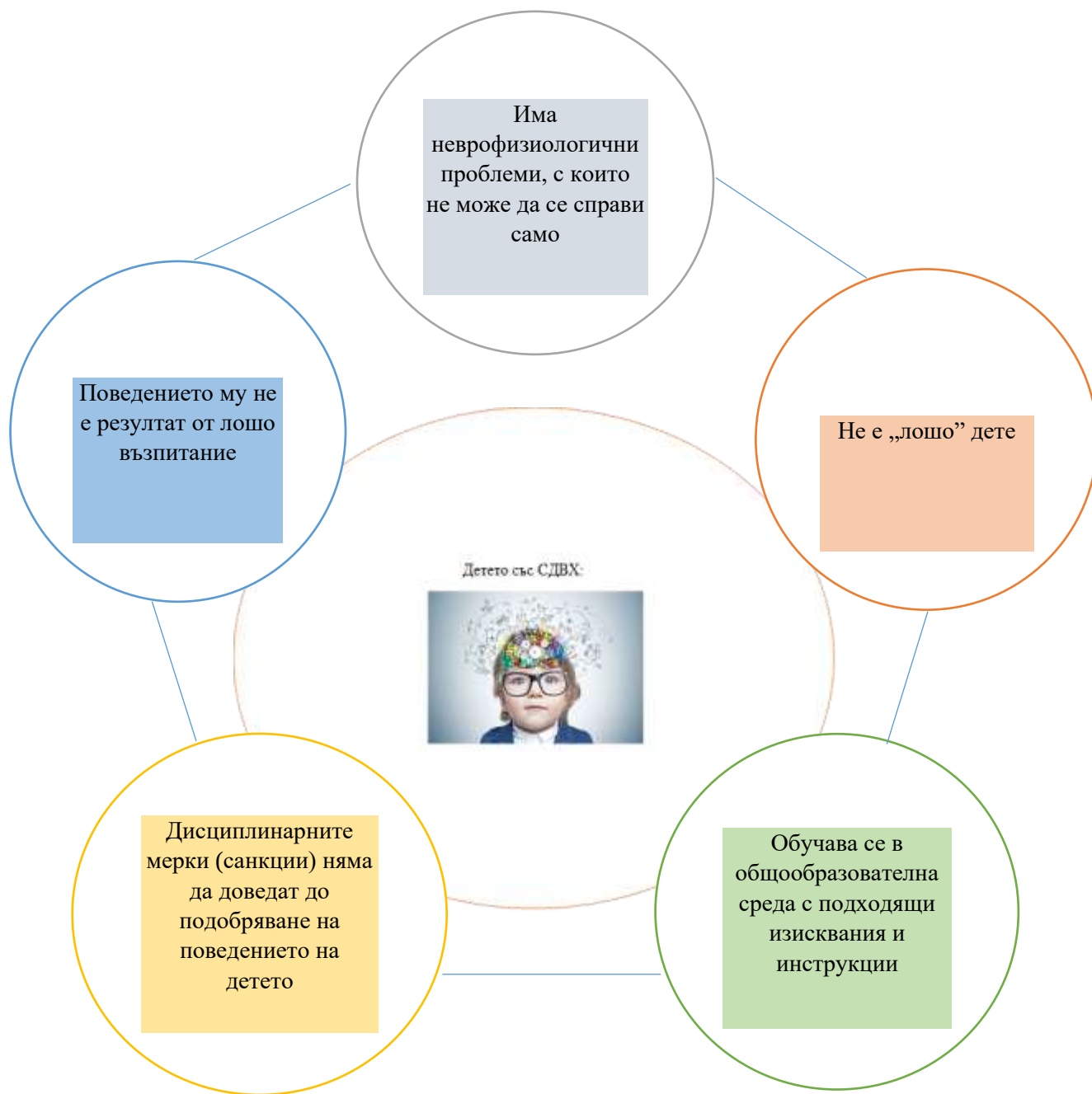
Те се етикитират от околните като "лоши" деца и често получават упреци и наказания в училище. Това ги прави негативни и към учебния процес, и към учителите.

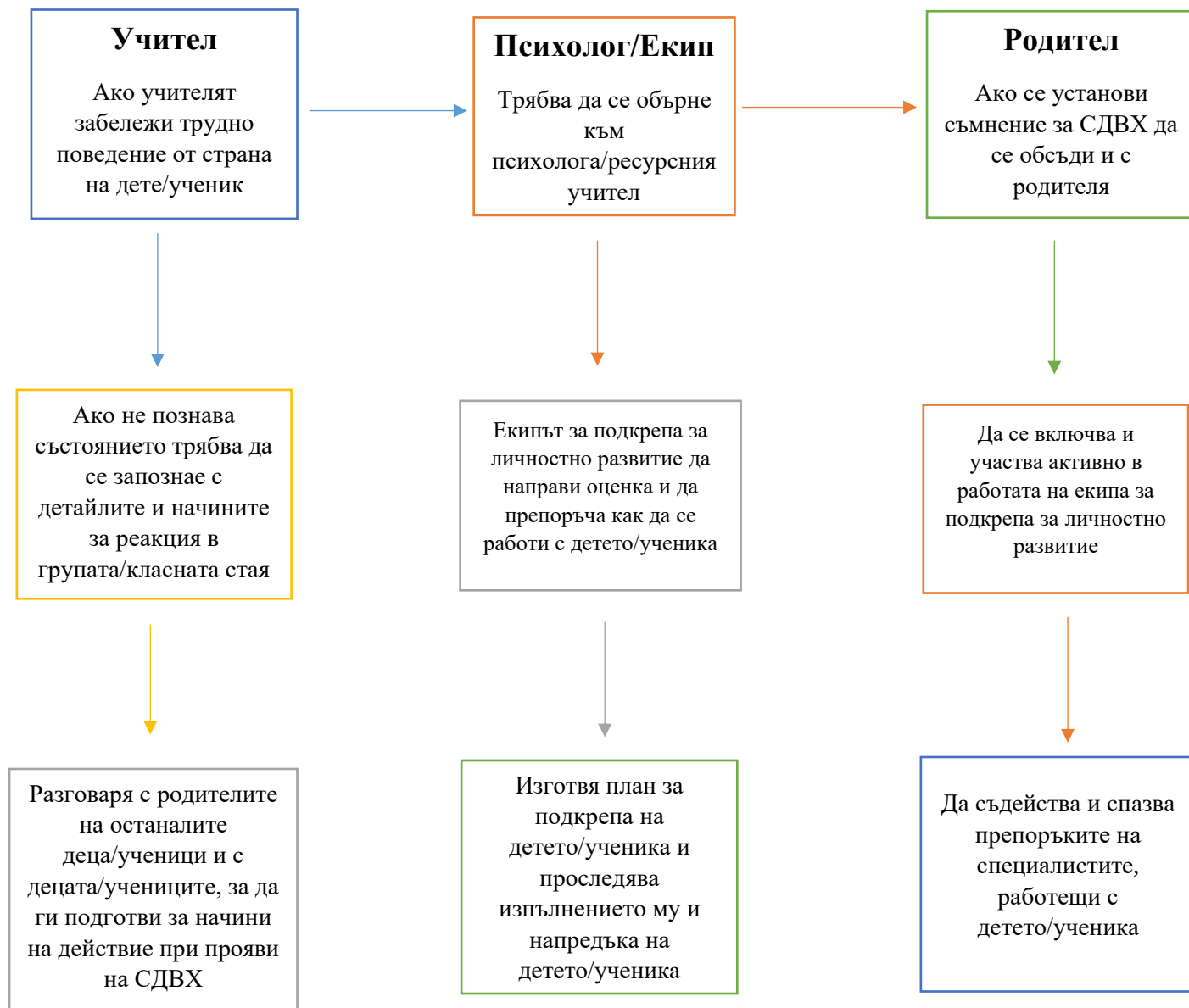
Приятели

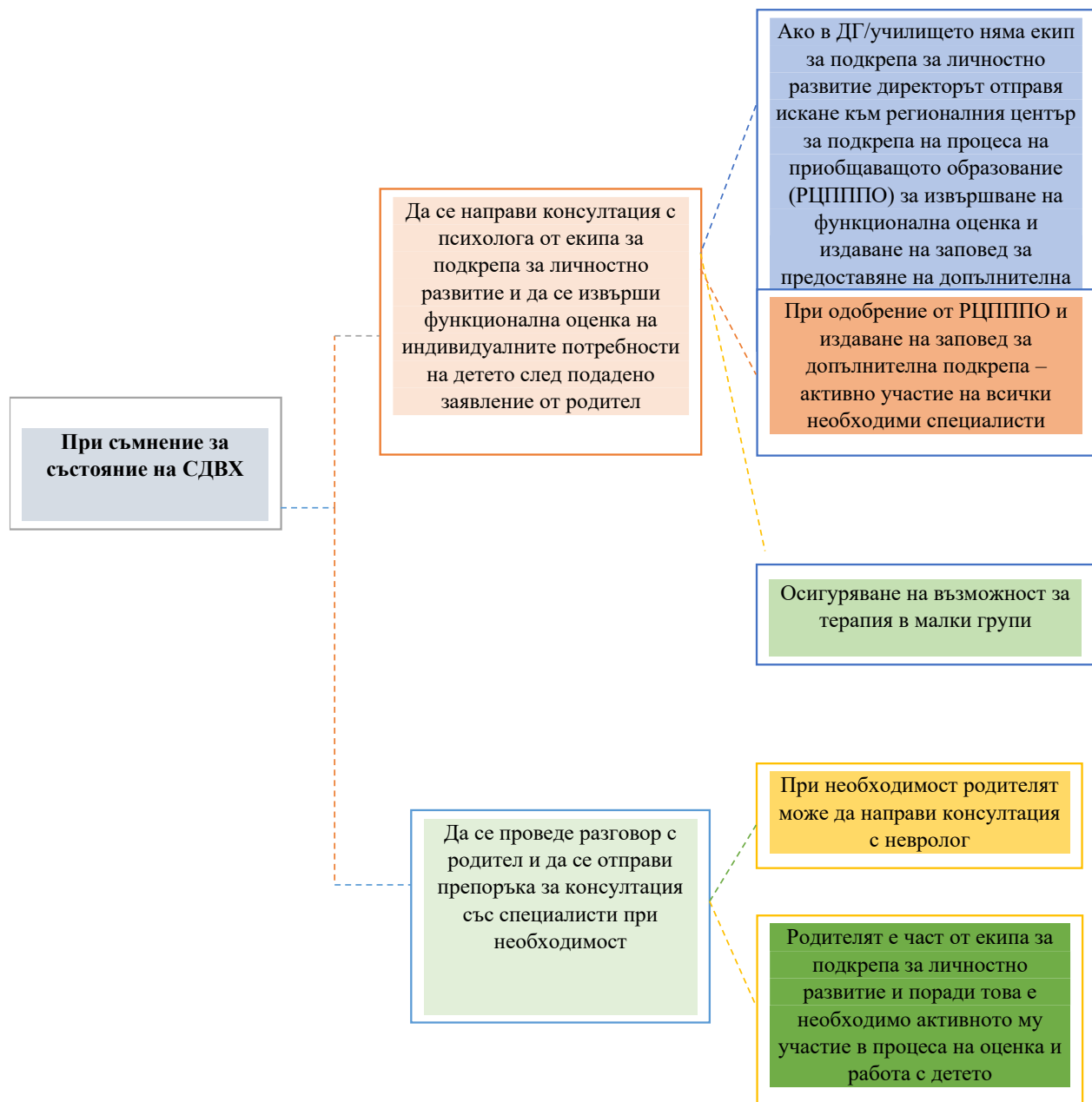
Децата със СДВХ трудно завързват приятелства, тъй като не успяват да играят по правилата, да ги спазват, както и да следват социалните изисквания.

Често биват умишлено изолирани от връстниците си. Без подходяща помощ, тези деца имат проблем при създаване на приятелства като подрастващи и като възрастни.

Приложение № 2: План за реакция при индикации за състояние на СДВХ

Приложение № 3: Стъпки за работа в детската градина/училището и за участие на детето/ученика със СДВХ в живота на групата/класа

Да бъде пред очите на учителя в центъра на класа

Да се обособи кът за почивка

Промяна в режима на часа с включване на паузи за упражнения

Възможност при нужда да излезе или да се разходи в стаята

Да му се осигури възможност да стои право/или да става по време на час

Насочване на енергията на детето към полезна дейност:

- да почисти дъската;
- да събере контролните;
- да затвори/отвори прозореца и др.

Регулация на средата

Отправляне на чести похвали

Постоянен (непроменлив) график на дейностите

Постижими изисквания към детето

Прилагане на игрови подход по време на час

Разделяне на по-малки части на големите уроци

Извличане на добрите страни на детето пред класа

Процес на споразумяване (договаряне) с детето, а не принуждаване

*Когато на чина на ученика
липсва подреденост:*

**Организирайте
работното му място с
помощта на разделители**

**В класната стая да има място
за всички ученици
независимо от
индивидуалността им**

*Когато става
неспокоен и постоянно
се върти:*

**Да се разходи, да
полее цветята или да
донесе вода**

*Когато има проява на
неуважение:*

**Предлагайте занятия
изискващи взаимодействие
с останалите ученици**

*Когато урокът му е труден
или не се съсредоточава и
пречи в час на останалите:*

**Организирайте кът за
почивка в
групата/класната стая**

*Когато е неуверен в себе
си:*

**Хвалете го за добре
свършената работа пред
съучениците му**

*Когато не иска да е
седнал:*

**Организирайте така
пространството му, че да
е възможно да стои прав,
но да ви слуша и да е
сред останалите ученици**

*Когато редовно забравя
домашните си:*

**Да си записва в тефтерче
като намалите обема на
домашните работи**

Приложение № 4: Съвети и решения при възникване на трудности в обучението и в приобщаването в образователната среда

Трудности	Решение
Липсва ред и порядък сред учебниците, тетрадките и учебните му помагала	Да използва класьори, папки с разделители
Често забавя домашните си	Да има тефтер и в него да записва задачите си
Губи книги, тетрадки и други вещи	Да разполага с допълнителен комплект помагала
Изпитва потребност от непрекъснато движение	Да се ангажира с различни задачи
Трудно му е да се съсредоточи продължително време	Да се правят кратки почивки между задачите
Не разбира нормите за социално поведение	Да се поставят пред него цели, свързани със социалното поведение и да се осъществяват дейности, които изискват взаимодействие между учениците
Няма навици за съвместна работа с другите	Да се включва в занятия, които изискват взаимодействие между учениците
Съучениците му не го уважават	Да му се дават специални поръчения в присъствието на съучениците му
Неуверен е в себе си	Да му се отправят похвали за добро поведение и работа; да му се предоставя периодична възможност да играе ролята на лидер в малка група
Самотен е и затворен в себе си	Да се насърчава взаимодействието му със съучениците му; да се планират колективни видове работа под ръководството на учителя
Лесно се отчайва, неуверен е	Да се стимулира за правилно поведение и за постигнат успех
Нисък праг на раздразнителност	Да се поощрява при опитите му да намира алтернативни и конструктивни начини за реагиране при напрегнати ситуации

Приложение № 6: Стъпки за промени на заобикалящата среда у дома при СДВХ

